

»ATT VÄLJA EUROPA»

Av statsrådet DAG HAMMARSKJÖLD

»ATT välja Europa.» Om detta uttryck ur den tredje ståndpunktens rustkammare har tyngd och mening, vad innebär det då? Vad betecknar här Europa? Vad betyder i detta fall att välja?

Låt oss försöka analysera parollen och följa den ut i dess konsekvenser icke i ett polemiskt syfte, som skulle binda oss vid en i och för sig ointressant exeges av ett propagandistiskt diktardord, utan med ett positivt mål för ögonen: rymmer parollen, förutsättningslöst tolkad och helhjärtat tillämpad, en lösning för oss? Och, i så fall, vilken är denna?

I vår frågeställning ligger redan ett ståndpunktstagande. Vår diskussion saknar ju mening, om vi icke i uttrycket att välja Europa inlägger ett positivt avgörande utan låter det täcka blott en vägran att acceptera något av de alternativ, i vilka den ideologiska konflikten mellan öst och väst fått sin polemiska tillspetsning. I en scen i Fältskärns Berättelser låter Topelius den unge Linné värja sig mot krav på ett politiskt ställningstagande med följande ord: »Varken hatt eller mössa utan barhuvad som den gode Guden skapt mig.» Det är icke som en eventuell synonym till denna friska formulering av neutralistens vägran att ta ställning i en strid han anser för sig irrelevant som vi här intresserar oss för parollen att välja Europa.

Europa. Namnet kan ha en mening på många olika plan. Flera av dem är i detta sammanhang relevanta. I diskussionen glider man ogenerat mellan dem. Den ene tänker närmast på politiska arbets- och organisationsformer, den andre på ett i varje fall historiskt givet ekonomiskt kraftfält. För andra åter gäller det en livsform eller en ideologi, vilken namnet Europa för dem symboliserar. En del låter sin fantasi kretsa kring statskollektivet Europa som möjlig plattform för politisk handling i nationernas rådslag eller

Det inlägg som här publiceras har framförts såsom föredrag i Politiska klubben i Göteborg den 15 oktober 1951.

som faktor i en militär maktbalans. Vi bör icke från början uteluta något av de olika plan, på vilka folk på detta sätt kan mena sig välja Europa. Så gott sig göra låter får vi söka pröva dem, det ena efter det andra, i hopp om att finna sammanhangen och så trots splittringen i skilda plan dock nå fram till ett mönster i vår tolkning.

Men innan vi går vidare finns det skäl att uppmärksamma en annan komplikation. Begreppet Europa kan icke blott äga en innebörd i många olika plan. På de flesta av dessa visar det också en differentiering, en nyansrikedom, som redan från början gör klart hur godtycklig eller — med en vackrare term — hur beroende på personliga utgångspunkter begreppsbestämningen kan bli, om man tillåter sig själv att förlora perspektivet. I själva verket vore uppgiften hopplös, om Europa icke mitt i den förvillande mångfalden ägde en inre enhet, om icke facetterna dock vore ytor som historia och miljö slipat fram på en och samma sten.

De europeiska folken har delat ljuvt och lett i årtusenden, och även om de använt större delen av tiden till att bekriga varandra, har de på olika sätt vävts samman. Den som menar att en utveckling måste gå i riktning mot större homogenitet tvingas dock konstatera, att tiden för Europas del delvis gått baklänges. Ideologiskt var Europa i viktiga hänseenden mera homogent mot slutet av medeltiden än idag. Ekonomiskt nådde enhetligheten en sorts kulmination i början av nittonhundratalet. Samtidigt har emellertid Europa ifråga om folkens politiska rätt utvecklats mot större homogenitet i perioden efter första världskriget.

Kanske man kan karakterisera läget så, att Europa är en enhet, men en enhet som är fylld av inre spänningar proportionella mot den utsträckning, i vilken folken bevarat eller utvecklats sin särart — en enhet, som också ständigt modifieras under trycket av dessa spänningar. Det finns ingen anledning att i detta sammanhang filosofera om folkkaraktärer. Spänningarna, splittringen, sådan den dagligen erfäres, är tillräckligt förklarad av den »conditioning» som den historiska utvecklingen och de naturliga levnadsvillkoren genom århundradena givit Europas skilda delar.

Hur banala och, samtidigt, hur riskfyllda än alla generaliseringar i detta sammanhang är — det finns gott om avskräckande exempel inte endast i reseskildringar och politisk populärlitteratur utan även hos observatörer med större anspråk, från Toynbee bakåt — tror jag mig icke i detta sammanhang böra undvika att ge några exempel på nyanseringar, vilka i dagspolitiken gång på

gång visar sig äga betydelse. Den som har sin bakgrund i vår egen sekulariserade — för att nu inte, med beklagande, säga despiritualiserade — miljö har anledning att lägga på minnet den levande kraft som den katolska traditionen äger både intellektuellt och i dagspolitiken, liksom också de specifika utslagen av den protestantiska livsstilen. När man går in på den moderna demokratin som ideologiskt och historiskt betingad europeisk organisationsform, får man på liknande sätt icke förbise skillnaden mellan t. ex. den svenska varianten, framvuxen efter en kort industrialiseringsperiod utan förslumning och med rötter i ett bondesamhälle som aldrig känt feodalismen, och demokratin i länder med djup, mer än hundraårig proletarisering av arbetarbefolkningen eller med feodala organisationsformer kvarlevande ännu in i sen tid. Exemplifieringen kan fortsättas på område efter område. Det är en betydande skillnad mellan de latinska folktemperamentens ekonomiska laissez-faire och den anglo-skandinaviska socialliberalismen med bakgrund i en rationalistisk-utilistisk filosofi som utdragen i sina yttersta konsekvenser tenderar mot planhushållning. — Men varför fortsätta. Det sagda är tillräckligt för att understryka risken för en miljöbestämd felsyn och nödvändigheten av att söka sig fram till vad som är väsentligt i det verkligt gemensamma, innan vi generaliserar det såsom europeiskt. Gemensamt, men därför ej med nödvändighet specifikt. Vi är ute efter vad vi i detta sammanhang positivt har rätt att lägga in i namnet Europa, ej vad som skiljer Europa från andra delar av världen.

Även efter dessa överväganden är vi knappast färdiga att ge oss i kast med vår uppgift. Kulturkretsen och samhället utmärkes liksom individen av framgångar och misslyckanden, av konstruktiva och destruktiva egenskaper. Karakteriseras helgonet av sina synder, den gode politikern av sina missgrepp, den framgångsrike affärsmannen av sina förluster? Nej, naturligtvis lika litet som våren av de dagar som vi upplever som ett återfall i vintern. När vi talar om att välja Europa, kan namnet icke täcka de drag i Europas väsen och ställning som tenderar att bryta sönder, att negera det som överhuvud gör det möjligt att i annat än geografisk mening tala om ett Europa. Å andra sidan får dessa drag inte förbises. Är de så starka, att vi måste betrakta dem som till slut avgörande, då saknar ett beslut att välja Europa tydligen mening. Liksom vår frågeställning implicerar att vi i parollen lägger in ett positivt ställningstagande, förutsätter den tydligen att vi redan i utgångsläget avvisat tanken att de sönderbrytande

krafter, som återspeglas i misslyckanden och tillbakagång, är det för Europa karakteristiska och slutligt avgörande.

Med den bakgrund vi nu vunnit kanske vi äntligen kan anse oss rustade att gå vidare.

Så som parollen att välja Europa ursprungligen lancerats — alltså som alternativ till godtagandet av »amerikansk kapitalism» eller »sovjetisk diktatur» — kunde det ligga nära till hands att först gå in på frågan om det existerar en livsform Europa, en för vår del av världen bärande politisk och ekonomisk ram för individens liv som i detta sammanhang är något vi vill »välja» — med den innebörd i detta sista ord man för våra syften bör skänka det. Det är dock rimligare att ta en generellare utgångspunkt som kan ge stöd vid behandlingen också av det mer speciella, sociala organisationsproblemet. Låt oss därför först av allt ställa frågan: Existerar det en ideologi Europa, alltså — i enlighet med vad vi tidigare sagt — icke en för Europa specifik men väl en för de europeiska folken gemensam idealbildning?

Låt oss välja den lättaste vägen för att söka besvara frågan. Sociologen skulle otvivelaktigt från det europeiska livets förvirrande mångfald försöka arbeta sig bakåt till de ledande idéer eller idéfragment som han anser sig kunna vaska fram ur mängden av iakttagelser. Den omvända, helt ovetenskapliga men för oss rimligare metoden är att utgå från den konventionella uppfattningen om vad som är den europeiska ideologin, och se om vi kan godtaga denna uppfattning i ljuset av den vardagsverklighet vi känner.

I högstämnda tal brukar man som den europeiska kulturens heliga städer apostrofera Jerusalem, Aten och Rom. Och varje skolbarn får lära sig vad namnen står för. Låt mig uttrycka det med egna ord: var människas lika värde, tankens obegränsade frihet, rätten som samhällets grund. Icke ha dessa begrepp, som vi idag fattar dem, färdiga framsprungit i de samhällen jag nämnt. Och naturligtvis kan andra områden inom vår kulturkrets göra anspråk på att självständigt ha nått fram till parallella idealbildningar. Men det är inte kulturhistoria vi är sysselsatta med här, och då må de tre städerna kring Medelhavet godtagas som symboler för var sin huvudlinje i Europas ideologiska utveckling, sådan den brukar uppfattas.

När man följer idealen Jerusalem, Aten och Rom genom europeisk historia fram till våra dagar frestas man att på vart och ett av dem tillämpa staden Paris devis: »Fluctuat nec mergitur.» De

har seglat i hård sjö. Ibland har de dolts bakom vågorna, ibland hotat att helt sköljas undan. Men de har icke sjunkit. Och det är möjligt att — trots allt — beskriva den europeiska kulturens utveckling i de termer i vilka jag nyss översatt de tre stadssymbolerna. Vad vi än menar om den verklighet som idag omger oss i Europa och i vilken förklädning än gudarna döljer sig för oss, känner vi ändå deras närvaro. Ett Europa, i vilket något av de tre ideal vi här har i tankarna upphört att vara en verkande kraft, skulle icke längre för något av de europeiska folken vara deras värld.

Därmed är emellertid svaret givet på vår första fråga; jag har tvekat att orda om det erkända, men ibland är väl även detta försvarligt. Vi skulle därför kunna gå vidare. De levande ideologiska krafterna i Europas utveckling har dock fått en avspegling, som det i detta sammanhang finns anledning att dessförinnan erinra om, både på grund av dess konsekvenser och därför, att det skeende jag avser belyser vår frågeställning nästan med ett laboratorie-experiments renodling av problemet.

När Nordamerika koloniserades, ställdes en grupp emigranter från ett Europa, där den ideologiska traditionen sannerligen icke i överdriven grad präglade samhällslivet, inför uppgiften att grunda nya samfund. Det skedde för att hävda ett andligt frihetskrav och genomfördes på grundvalen av två principer: rättens och jämlikhetens. Detta var alltså de ideologiska krafter, som omedelbart kom att dominera bilden av den organisation emigranterna i sin isolering byggde upp, de konstruktiva element de som en självklar sak förde över från sin gamla miljö. Mycket har hänt sedan dess. Men den »American creed», i vilken dessa element fogades in som hörnstenar, kvarstår alltså som ett bevis också på den europeiska kulturens ideologiska grundstruktur, i sitt inflytande på såväl inrikes- som utrikespolitiskt handlande trots allt för övrigt påtagligare än sin europeiska motsvarighet.

Låt vara att vår vardagsverklighet har mycket som strider mot de ideal vi här velat beteckna såsom de för Europas enhet bärande, talet om deras karaktär av levande krafter i den europeiska utvecklingen klingar dock falskt, om de icke kommit till om än ofullgångna uttryck i samhällsorganisationen. I den mån åter detta skett, bör det från början stå klart vad i denna organisation som under alla förhållanden måste ingå i totalbilden av det vi avser, när vi väljer Europa.

Den politiska organisationen av de europeiska samfunden kräver inte många ord. Termen demokrati är visserligen väl obestämd. Uttrycket parlamentarisk demokrati säger mera om än också det rätt litet. Går man i detalj splittras bilden; var, utanför den ideologiska kärnan, finns det gemensamma ifråga om sådana uttryck för den politiska demokratin som folkomröstning, juryväsende, kommunalt självstyre — för att inte tala om den demokratiska idéns växlande återspeglning i folkrepresentationens förhållande till regeringen, de parlamentariska arbetsformerna eller valordningen. Men enigheten om vad vi betraktar som det väsentliga i sammanhanget är tillräcklig för att försök till utläggningar av texten skall te sig pretentiösa och opåkallade. Ett uttryck för vad som idag i det hänseende som här intresserar oss bedömts såsom den största gemensamma nämnaren Europas folk emellan har vi nyligen fått i en tilläggsartikel till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, vilken är av följande innehåll:

»De höga fördragsslutande parterna förbinda sig att med skäligen tidsmellanrum anordna fria val med hemlig röstning under förhållanden som säkerställa ett fritt uttryck för folkets mening om sammansättningen av den lagstiftande församlingen.»

Betydligt vanskligare är frågan om de europeiska samfundens ekonomiska organisation. Även här möter visserligen termen demokrati, ekonomisk demokrati som godtagen beteckning för ett för Europas länder, som man anser, gemensamt drag, i vilket det ideologiska underlaget kommer till uttryck. Men vad betyder termen? En del tycks vilja svara frihet från kapitalism — och måste mötas med motfrågan vad som då avses med kapitalism. Andra tänker på inkomst- eller förmögenhetsutjämning. Äter andra på lika ekonomiska startmöjligheter eller i annan mening lika chanser att bygga upp en gynnsam ekonomisk ställning. Man möter slutligen också termen såsom likvärdig ungefär med New Deal's frihet från nöd, alltså säkerhet för en anständig lägsta levnadsstandard.

Av dessa tolkningar bereder den första särskilda vanskligheter, därför att den åtminstone till en del tar sikte på de ekonomiska driftsformerna — ej individens privatekonomiska läge — och gör detta på ett rätt ogripbart sätt. I vilken mening är »kapitalism» odemokratisk, och kan Europa med denna begreppsbestämning anses buret av ekonomisk demokrati? Det är löjligt att i ett par satser söka reda ut ens en rent personlig uppfattning i dessa frågor och då naturligtvis så mycket omöjligare att ge en objektivt balan-

serad bild av möjliga ståndpunkter. Men frågorna kan ej kringgås, och med hopp om överseende får jag väl därför försöka.

När man i diskussionen riktar sig mot en s. k. kapitalistisk produktionsordning såsom oförenlig med demokrati, är väl den av marxistiska doktriner påverkade men i regel knappast genomarbetade tankegången i första hand den, att enskild äganderätt till och kontroll över produktionsmedlen ger dess utövare dels ett inflytande, som kan skära igenom och eventuellt omintetgöra den demokratiskt grundade politiska maktens aktionsmöjligheter, dels också en bestämmanderätt över andras arbetsmöjligheter och arbetsvillkor, vilken äventyrar de ekonomiska rättigheter som det är ett ideologiskt demokratiskt önskemål att de äger. Genomförs denna ståndpunkt konsekvent, leder den till socialiseringskravet, i vilket fall tydligen alla länder i Västeuropa skulle få betecknas såsom kapitalistiska och följaktligen fjärran från en ekonomiskt demokratisk organisation. Så långt går ju dock nu inte de flesta av dem som använder termerna. Det krav som hävdas är att genom lagstiftning, beskattning, företagsdemokrati, förhandlingsrätt etc. de enskildas makt över produktionsmedlen skall så kvalificeras och begränsas, att produktionen i deras hand blir harmoniskt infogad i en samhällsutveckling i allas intresse, med garantier för de anställdas rätt i ur demokratisk synpunkt relevanta hänseenden. Om detta krav tillgodoses och därjämte i rationella former en strävan fullföljes att skapa å ena sidan social trygghet, å andra sidan en rimlig inkomst- och förmögenhetsutjämning, synes även antikapitalisterna i olika länder villiga att erkänna läget såsom karakteriserat av ekonomisk demokrati — ehuru det tekniskt sett alltjämt måste bedömas såsom kapitalistiskt.

Accepteras denna sista uppfattning, har man onekligen rätt att säga att namnet Europa står för ekonomisk demokrati, icke som ett förverkligat mål men dock som en utvecklingsbestämmande målsättning. Det gäller här ett gemensamt men ingalunda ett för Europa specifikt drag. Med samma fog som i Europa kan man i den här preciserade meningen tala om ekonomisk demokrati i en rad utomeuropeiska länder, de nordamerikanska staterna såväl som andra.

Inom det ekonomiska livet framstår en demokratisk samhällsform ännu såsom uttryck blott för en »policy in being» i långt högre grad än på det politiska området. Ingen kan förhäva sig över vad han åstadkommit. Många måste bekänna sig ännu ha lång väg kvar. Uppfattningen om formerna för ekonomisk demo-

krati går också isär på ett sätt utan motsvarighet ifråga om politisk demokrati. Splittringen kontrasterar bjärt mot den principiella målsättningens obestriddliga enhetlighet.

Vid åtgärder för förverkligande av ekonomisk demokrati har ingreppen i regel återverkningar även långt utöver det direkt berörda området i både ekonomiska och andra hänseenden. Avvägningsproblemen kan bli av mycket allvarlig innebörd. Hur de möjliga meningsbrytningarna speglas i inre politik angår oss icke här. På grund av sakens betydelse för de strävanden att sammansvetsa Europa till större organisatorisk enhet, vilka vi i det följande får anledning att syssla en del med, finns det däremot anledning att nämna något om de internationella konsekvenserna. Länder som bundit sig för organiserad samverkan må stå eniga kring ideal och målsättningar, resultaten av samarbetet blir ändå gärna blott kompromissformler, som begravas i arkiven med det papper på vilket de tryckts, och samgåendet blir en tom formalitet, om man icke i den inre, nationella utvecklingen närmat sig målen efter *ungefär* samma linjer och kommit *ungefär* lika långt på vägen. Alldeles oavsett den organisatoriska sidan av frågan är det för övrigt tydligt att graden av samhörighet mellan olika medlemmar av en krets, sammanhållen av gemensamma ideal, delvis måste bestämmas av den grad i vilken de, var för sig, lyckats omsätta dessa ideal i politisk och social verklighet.

Andra sammanställningar kapitalism-demokrati än den nyss berörda har knappast saklig relevans för våra syften. Vid en ideologisk översikt bör dock ett par av dem redovisas.

Först en rent etisk bedömning. Naturligtvis kan det för många te sig förkastligt att samhällsutvecklingen delvis skall vara ställd i beroende av den enskildes ekonomiska vinning. Denna reaktion har säkert anhängare långt utanför den kommunistiska idealismen. Och vem skulle inte gärna se mer åstadkommet av mindre självsökande motiv. Men icke är detta en grund för att döma systemet som oförenligt med demokrati.

Frågeställningen kapitalism—demokrati har emellertid vidare också mellanstatlig relevans. Enligt marxistiskt påverkad uppfattning utmärkes den (privat-)kapitalistiskt organiserade ekonomin av ett permanent expansionsbehov. De ekonomiska makthavarna anses därför ha ett intresse av ständigt nya utlandsmarknader att exploatera, emigration, utsvettning av kolonialområden och, såsom ett ultima ratio när det gäller att »öka konsumtionen», rustningar och krig. Den omsorgsfullt utvecklade teori som Marx bygger sin

uppfattning på — och som delat åtskilliga andra ekonomiska doktriners öde att av utvecklingen avslöjas såsom en generalisering in absurdum av erfarenheten på en speciell punkt och under ett begränsat tidsskede — spelar väl inte direkt så stor roll men utövar i uttunnade och förenklade varianter ett inflytande, som inte får förbises vid försök att bestämma Europas longitud och latitud i en demokratisk värld.

Att Europa ur här senast karakteriserade synpunkter skulle kunna betecknas såsom kapitalistiskt är givetvis en barock tanke. Det gäller visserligen en grupp länder med fortsatt kolonialmakt, med påtagliga avsättningssvårigheter för en del av sin produktion och med emigrationsbehov. Men också med en helt otillräcklig produktion av vissa för en ekonomisk utveckling nödvändiga förnödenheter och tvungen till kontinuerlig kapitalimport. Även om viljan skulle vara god, lär dock varken behovet eller möjligheten av en kapitalistisk expansionspolitik föreligga under sådana omständigheter.

Det finns likväl en möjlig invändning mot att man på denna grund även i den senast diskuterade meningen betecknar Europa såsom icke-kapitalistiskt. Europa samarbetar ju intimt med, är i själva verket för sitt välstånd beroende av länder som med samma kriterier kan misstänkas för kapitalism. Hur blir det då med renheten? Naturligtvis är frågeställningen ett bisarreri. Den som tar emot gåvor skulle göra sig medskyldig i givarens avslöjande tilltag att hjälpa. Nej, den diskuterade uppfattningen ger i sin förenklade doktrinarism icke nyckeln till vare sig givarens eller mottagarens motiv i det internationella samspel som det här är fråga om.

För den som satt sig in i det förlopp och den ekonomiska situation det gäller kan slutsatsen bara bli att beteckningen kapitalistisk i den så att säga mellanstatliga meningen varken kan appliceras på Europa eller på dess medparter i det internationella ekonomiska samarbetet — om man inte med ordet avser blott att dessa senare är överskottsområden och följaktligen kapitalexportörer. Skulle detta sista vara fallet, då måste man nog konstatera, att de flesta av Europas länder ingenting hellre vill än att bli kapitalistiska.

I de senaste resonemangen har vi drivits ur den raka kursen. Men vi har ändå förts fram till en fråga, som ligger naturligt till som nästa led i vår genomgång av vad det kan betyda att välja

Europa. Är Europa ekonomiskt sett en enhet som kan vara politiskt målbestämmande?

Svaret är givetvis jakande, om man i detta sammanhang fattar Europa i ungefär den mening i vilken man i frågan istället skulle kunna föra in Sverige eller vilket annat land eller område som helst. Men om man går längre och i frågan tolkar in möjligheten av europeisk autarki eller i varje fall av europeisk ekonomisk utveckling i oberoende av världen i övrigt, då måste svaret lika självklart bli nekande.

Europa är icke en väl avvägd ekonomisk enhet. Det är varken som försörjnings- eller avsättningsområde tillräckligt starkt eller differentierat. Och åtskilliga delar därav är på ett naturligt sätt närmare hoplänkade med utomeuropeiska marknader eller försörjningskällor än med det övriga Europa. Europas möjligheter i ekonomiskt hänseende kommer till sin rätt inom ramen av en världshandel, där varu- och kapitalströmmarna över oceanerna blir särskilt betydelsefulla. Ordet Europa kan därför på detta plan endast beteckna den geografiska enheten, med dess särskilda behov och resurser.

Detta blir alltså svaret, om frågan om Europa såsom mål bedömes utifrån, mot bakgrunden av de internationella ekonomiska sammanhangen. Men problemet kan ses också ur en annan synvinkel. Är Europa såsom ekonomisk-geografisk enhet principiellt att likställa med ett enstaka land; utifrån sett är analogin berättigad, men täcker den, inifrån sett, en kvalitativ identitet? Givetvis är skillnaden i sistnämnda hänseende betydande. Därför kan man ytterligare fråga, om man inte till de utvecklingsbestämmande målsättningar, vi i det föregående låtit täckas av namnet Europa, kan foga Europas marknadsmässiga sammansvetsning till en enhet liknande nationens. En sådan förändring skulle ge en annan slagkraft åt Europa som produktions- och konsumtionsområde. Den anger också en målsättning, som på senare tid kommit att allmänt hävdas av Europas regeringar. Att av dessa skäl låta namnet Europa täcka ej endast vad Europa kan anses stå för utan även organisationen av det Europa, som är bärare av idealen, innebär en förskjutning av det plan, i vilket vi sökt bestämma innehållet i begreppet Europa. Men låt oss göra det.

När vi tar detta steg, bör vi dock precisera innebörden av det innehåll vi sålunda ytterligare lägger in i vår begreppsbestämning. Vad menas med marknadernas sammansvetsning? Vad förutsätter den och vad ger den?

Enklast uttryckt blir Europa en enhetlig marknad om och när de handelshinder undanröjts, som idag delar upp Europa i nationella delmarknader. Men när detta skett, har också mycket annat inträffat. Företag har sammansmälts, produktion förflyttats, inkomstförhållanden utjämnats o. s. v. Det moderna slagordet är att marknaden »integrerats». Enhetsmarknadens ideal kan man närma sig antingen genom direkta integrationsåtgärder av Schumanplanens typ, som drar med sig en eliminering av handelshindren, eller också kan man börja med en sådan eliminering, vilken i sin tur kommer att framtvinga en integration. I praktiken har man arbetat och kommer man väl också i fortsättningen att arbeta efter båda linjerna. Svårigheterna är sådana, att man får vara nöjd med att närma sig målet utan illusioner om möjligheten att fullt ut nå det.

Vinsterna på en utveckling i angiven riktning ligger i första hand på det ekonomiska planet. Man bör kunna räkna med att uppkomsten av en inom-europeisk stormarknad gynnar den mest rationella dimensioneringen av nya företag, kanske också den bästa lokaliseringen. Samtidigt skapas effektivare konkurrens och större internationell rörlighet för arbetskraft och kapital. Resultatet bör bli höjd effektivitet hos produktionen och i motsvarande mån ett starkare läge för området i dess helhet på världsmarknaden. Vad som sagts anger arten av vad som vinnes, icke i vilken utsträckning vinsterna i praktiken kan inkasseras. På den punkten finns det, såsom redan antytts, anledning att döma försiktigt, därför att mot fördelarna för Europa kan på kortare eller längre sikt stå olägenheter för enstaka länder, som tvingar dessa till ett handlande, varigenom utvecklingen bromsas eller dess verkningar neutraliseras.

Vinster på en utveckling av Europa mot inre ekonomisk enhet uppkommer emellertid också på ett annat plan än det ekonomiska. Varje land har erfarenheter av att det i ett ansträngt marknads-läge kan vara bättre, om en förhandling med omvärlden kan ske för en produktionsgren än för ett företag, respektive för nationen än för en produktionsgren — en regel som dock naturligtvis, också den, har sina undantag. Men vad som gäller landet äger tillämpning också på en grupp länder, om de inre förutsättningarna äro likartade.

Med detta har vi tagit steget från frågan om målsättningen Europa på ett ekonomiskt plan över till sista ledet i vårt försök

till begreppsbestämning: frågan om Europa som plattform för politisk handling. Vad som sagts om den ekonomiska frågeställningen gäller därvid analogivis i stor utsträckning också den i trängre bemärkelse politiska. En europeisk politisk »autarki» är otänkbar. Utifrån sett är Europa ur politisk synpunkt alltjämt snarast en geografisk enhet — som dock karakteriseras av inre sammansmältningstendenser, vilkas eventuella framgång otvivelaktigt skulle ha betydelse för Europas tyngd i den internationella utvecklingen.

Det finns på denna punkt anledning att uppmärksamma de organisatoriska uttrycken för de ekonomiska och politiska enhetssträvandena. Som bärare av tendenserna till ekonomisk sammansvetsning står närmast samarbetsorganisationen i Paris, alltså OEEC. Generellt inriktat, med en intressekoncentration i specifika politisk riktning är Europarådet. En tredje faktor i spelet är Atlantunionens administrativa centralorgan med uppgifter främst på det militära området, men samtidigt också på det ekonomiska området, formellt utan konkurrens med OEEC ehuru reellt under alternerande tillstånd av attraktion och repulsion.

Översätter vi resultatet av de senaste leden i vår diskussion i organisationstermer innebär intolkningen av de ekonomiska enhetssträvandena i begreppet Europa att vi låter namnet stå för den målsättning, för vilken OEEC är det kollektiva uttrycket. På det rent politiska området gäller detsamma det ideal som bäres av Europarådet, vilket dock därvid i en speciell riktning kompletteras genom militära enhetssträvanden inom en annan, rådet sidordnad konstellation av länder; vi får anledning att i ett senare sammanhang precisera, hur försvarsproblemet kommer in i bilden.

Även på det politiska området möter frågan om mål och medel. Medan målsättningen i marknadstekniskt hänseende är en praktisk fråga, med kontroversiella moment av övervägande praktisk natur, är läget besvärligare på det politiska planet, där en avgörande principskillnad föreligger mellan vad engelsmännen kallar en »inter-governmental approach» och en »supra-governmental approach», alltså mellan konfederationen och federationen som eftersträvd slutlig organisationsform för ett politiskt närmare sammansvetsat Europa. Denna splittring ifråga om målsättningen — ty uppenbarligen är det till slut fråga om långt mer än en skillnad i uppfattningen om *formen* för förverkligandet av ett gemensamt mål — har sin motsvarighet, när det gäller uppfattningarna om metoder och medel. I methodhänseende ser anhängarna

av ett konfederativt slutmål lösningen i en funktionell utveckling mot detta, medan federalisterna förutsätter anlitaandet av konstitutionellt-legala ingripanden — de tror sig alltså ej få se länderna växa samman utan räknar med nödvändigheten att nita hop dem till en enhet. Och när det gäller medlen tror sig federalisterna ha funnit en möjlig väg i skapandet av specialiserade myndigheter med delvis överstatliga befogenheter, under det att funktionalisterna håller fast vid de traditionella samordningsinstrumenten: internationella traktater och en genom rekommendationer internationellt koordinerad lagstiftning.

Som bekant ligger en vidareutveckling efter allmänt godtagna federalistiska linjer för närvarande utom möjlighetens gränser. Den är kanske tänkbar för en mindre grupp länder — Strasbourgdebatternas »Little Europe» — i vilken i varje fall England och de skandinaviska länderna skulle saknas. Men samtidigt går en federalistisk utveckling vidare utanför Europarådets ram inom begränsade sektorer. Jag vill erinra inte endast om Schumanplanen utan även — och i synnerhet — om förhandlingarna om tillskapandet av en s. k. Europaarmé.

»Att välja Europa.» Vad är nu resultatet av den långa diskussionen av vad namnet Europa står för i denna paroll, om den skall äga tyngd och mening?

Svaret får ges i två plan. Dels måste namnet komma att stå för en ideologi och en ekonomisk och politisk livsform, i vilken denna ideologi kommer till uttryck. Dels emellertid också för en eftersträvd ekonomisk och politisk organisationsform för samverkan mellan Europas länder såsom bärare av denna ideologi och förenade i denna livsform.

Alltså. Vårt val Europa blir Jerusalem, Aten och Rom samt en politisk och ekonomisk demokrati som är den livsform, i vilken dessa ideal får sitt moderna uttryck. Men därjämte är det Europa självt, sammansvetsat till större organisatorisk enhet, såsom medium för vårt nationella engagemang i en utveckling styrd av ideologin, i riktning mot dess fortsatta förverkligande i livsformerna och — med nödvändighet — i samverkan mellan alla dem som svetsas samman till en enhetlig kulturkrets kring traditionen från de tre städerna.

Att välja detta Europa måste givetvis — uttryckt i lika allmänna och abstrakta ordalag som strävan att finna en sammanfattande formel just förlett mig att använda — innebära att mål-

sättningen bygges in i och blir handlingsbestämmande i den nationella politiken med en avvägning och utformning, som svarar mot de speciella förutsättningarna för denna politik. Att försöka ange vad detta i praktiken betyder för Europas länder i allmänhet, respektive för Sverige, är att ställa sig inför några av dagens oesvärligaste och häftigast debatterade politiska frågor. Om det är med tvekan man ger sig in i ett sådant äventyr, behöver det inte bero på olust att bekänna kort.

Det ligger i frågornas natur att vårt försök att bestämma innehållet i en politik, för vilken parollen att välja Europa är det adekvata uttrycket, har fått sin prägel av det enhetliga och gemensamma Europas länder emellan. Lika givet är det att man vid en diskussion om, hur en sådan politik bör utformas i handling, istället kommer att finna, att intresset främst knytes till vad som skiljer, alltså till de olikheter som måste framträda i de slutsatser, till vilka skilda länder når fram från principiellt identiska premisser.

Redan inledningsvis talades om den nationella differentiering, den nyansrikedom som på alla olika plan karakteriserar Europa. Denna har sin dryga andel i de skiljaktigheter ifråga om de praktiska uttrycken för en och samma idépolitik, som man har att räkna med. Men därtill kommer andra, mera handgripligt verkande orsaker till olikheter, såsom social struktur, institutionella traditioner, ekonomiska förutsättningar och geografiskt läge.

När ett land från sina specifika utgångspunkter har att omsätta sin politiska linje i handling, sker ett slags avvägning. Nationen bedömer läget ur helhetens synpunkt men samtidigt ur nationens såsom en del av helheten. Det helas väl är summan av delarnas, och man kan roa sig med att se på avvägningen som en tillämpning av en sorts politisk välfärdsmatematik. En uppoffring för nationen, som väger tyngre än vad det hela kan anses vinna, är knappast rationell heller ur helhetens synpunkt, lika litet som en vinst för nationen, som icke kan anses överväga vad det hela fördor; när jag här talar om vinster och uppoffringar, är värdeskalen givetvis hela tiden den som förutsättes vara gemensam för nationen och gruppen av nationer. Det säger sig självt, att resultatet av en sådan matematik ofta bedömes på olika sätt av den berörda nationen och av övriga länder, liksom naturligtvis av olika grupper inom en nation. Den inre debatten om utrikespolitiken och den diplomatiska förhandlingen är formerna för en sammanjämkning av resultaten.

Det heter visserligen att det är av frukten som man känner trädet. I detta sammanhang får man dock vara försiktig. Att Schweiz icke är med i Europarådet kan för Schweiz vara ett riktigt uttryck för en politisk grundsyn som nationen delar med länder, vilka från samma principiella utgångspunkt anslutit sig.

Särskilt intresse knyter sig i detta sammanhang till säkerhetsfrågan. Man tycks stundom mena, att hopsvetsningen av Atlantgruppen kring försvarsuppgifter är en primär företeelse, ur vilken samhörigheten och samarbetet i andra hänseenden härflyter. Jag vill inte uttala mig om i vad mån detta kan vara, låt oss säga »funktionellt» riktigt. Principiellt är det icke en hållbar ståndpunkt. En politik under parollen att välja Europa, såsom den här tolkats — och jag vill tillägga: som jag personligen anser att den bör tolkas — utesluter icke ett försvarspolitiskt samarbete av Atlantpaktens typ lika litet som den å andra sidan nödvändiggör ett sådant samarbete. Allt beror på de specifika nationella förutsättningarna. Om t. ex. Holland finner, att valet av Europa nödvändiggör en anslutning till pakten, kan detta ur helhetens synpunkt med de givna nationella förutsättningarna vara en lika riktig tolkning och tillämpning, som om Sverige kommer till slutsatsen, att politiken ifråga för dess del utesluter detta specifika försvarspolitiska samarbete.

Efter de linjer som här utvecklats kommer alltså en politik som »väljer Europa» icke endast att ge olika utslag i skilda länder utan, på grund därav, även att medföra att nationerna i olika politiska specialsammanhang uppträder och samverkar i växlande konstellationer. Än kommer man att finna alla länder samlade om en viss handlingslinje, än blott en del, än åter andra. Samverkan i en gemensam politik kommer till uttryck i den målsättningens principiella enhetlighet, som skapar förbindelseleden mellan de olika konstellationerna och förenar dem i ett i form flytande, i sina slutmål sakligt fast slutet organisationssystem.

Hur ter sig nu slutsatserna för Sveriges del? Detta är den sista fråga jag här vill ta upp. Det sker med utgångspunkt också från vad jag redan sagt om Atlantpaksfrågan, med den personliga uppfattningen att vårt ställningstagande i denna var det i vårt läge riktiga, vilket medför att den i denna framställning i fortsättningen kan föras åt sidan.

Jag tror mig, sedan detta sagts, icke kunna besvara slutfrågan på ett bättre sätt än genom att nu till sist i översättning återge

en text i vilken Sverige under förarbetena till den deklaration, som ministerrådet i OEEC avgav den 30 augusti 1951, under hand utvecklade de synpunkter man från svensk sida önskade se beaktade i deklarationen.

»1. Genom egna ansträngningar och i nära samarbete samt med Förenta Staternas frikostiga hjälp ha de europeiska länderna under de senaste åren gjort stora framsteg i sin strävan att uppnå styrka, stabilitet och enhet. Produktionen har nått toppsiffror, handeln har utvidgats, den yttre finansiella balansen förbättrats och arbetslösheten avskaffats eller avsevärt minskats. Samtidigt ha länderna funnit nya vägar att samordna sina ansträngningar. De ha visat, att de äro beredda att göra uppoffringar i det gemensamma intresse, och de ha skapat organisatoriska anordningar för regeringarnas samarbete, ur vilka ett europeiskt samfund växer fram.

2. Svårigheter av olika slag minska emellertid för närvarande möjligheterna att vidtaga ytterligare samarbetsåtgärder. Taktiken för framåtskridandet visar tecken på att sakta av. De försvarsansträngningar, som göras av alla länder under trycket av en stigande politisk spänning, minska utrymmet för den förbättring av lednadsstandarden, som vore önskvärd och som i annat fall skulle legat inom räckhåll. Upprustningen kräver också en nyinriktning av produktionsansträngningarna, vilken — om den icke på ett lämpligt sätt inlemmas i den allmänna ekonomiska politiken — kan komma att försätta de internationella marknaderna och ländernas ekonomiska liv ur balans, skapa nya klyftor ifråga om inkomstfördelningen och äventyra den inre finansiella stabiliteten.

Dessa svårigheter ha uppkommit vid slutet av en lång period av fortlöpande ansträngningar att övervinna krigets efterverkningar. Den känsla av missräkning, som dessa svårigheter måste uppväcka, rubbar tron på framtiden. Anslutningen till de ideal, som äro de europeiska folkens gemensamma arvedel, motverkas därför av bristande tro på styrkan och effektiviteten i det demokratiska systemet och dess ideal ifråga om individens frihet och jämlikhet.

3. Regeringarna äro i detta läge medvetna om sitt gemensamma ansvar för att en politik utformas, som förenar de europeiska folken till försvar för den livsform och det andliga och kulturella arv, som gör dessa folk till medlemmar av ett särskilt nationernas samfund inom ramen av de vidare kretsar som den västliga världen och Förenta Nationerna utgöra. De äro beslutna att genomföra en politik, som leder till säkerhet, stabilitet, rättvisa och ekonomiskt framåtskridande och som kommer att återställa och stärka tron på framtiden. De skola gemensamt utveckla de verktyg för de samfälliga insatserna, som de äro förtroende till i de internationella organisationer inom vilka Europas enhet finner allt påtagligare uttryck.

4. De europeiska nationernas demokratiska ideal utgöra grundvalen för den konvention angående de mänskliga rättigheterna, som utarbetats av Europarådet. Denna konvention bildar det rättsliga skyddet för vad de europeiska nationerna betrakta som varje medborgares

oförytterliga rättigheter. Men de gemensamma idealen sträcka sig längre. De omfatta även trygghet från fruktan och trygghet från nöd. Folken ha därför tagit på sig tunga bördor för att skapa och upprätthålla det försvar som anses nödvändigt under en tid av ökad internationell spänning. Detta betyder att de ha gått med på att tillfälligt uppoffra några av de fördelar, som deras produktionsansträngningar annars skulle ha berättigat dem till. Regeringarna ha ansvaret för att infoga rustningsansträngningarna i den allmänna ekonomiska utvecklingen på ett sådant sätt, att uppoffringarna bli så små som möjligt. Detta kräver nationella och internationella regleringsåtgärder för att undvika störningar på marknaderna och i produktionen, vilka många gånger förorsakas ej så mycket av att tillgängliga resurser måste utnyttjas för försvarsändamål som fastmera av att ogrundade farhågor uppkomma beträffande upprustningens återverkningar på varutillgången. Framför allt krävas emellertid nya ansträngningar att öka produktionen för att skapa utrymme för upprustningen utan att konsumtionen eller investeringarna för civila ändamål härigenom skola behöva minskas.

5. De europeiska nationernas främsta uppgift måste vara att öka sin produktion genom förbättrad produktivitet. Detta mål kan icke nås utan fortsatta ansträngningar och utan effektivt samarbete mellan dessa nationer inbördes såväl som med andra nationer. Det kommer att bli nödvändigt att söka finna — såväl nationellt som internationellt — den nyttigaste fördelningen av råvaror och kapital liksom även en sådan fördelning av nationalinkomsten för olika ändamål, som är ägnad att främja ett framåtskridande på längre sikt. Konkurrenshämmande metoder såväl inom länderna som på de internationella marknaderna måste undanröjas. Åt flyktingar och befolkningsgrupper, som blivit förflyttade, måste beredas ny bosättning och tillfälle till produktivt arbete. Det kommer också att bli nödvändigt att tillse att kunskaper och erfarenheter på det tekniska området bringas till vidast möjliga internationella tillämpning.

6. Lämpliga ekonomiska incitament för ökad produktivitet och en vilja bland folken att stödja den allmänna målsättningen måste upprätthållas. Detta är endast möjligt om de ideal, som förena den västliga världen, vinna konkret innehåll, därigenom att åtgärder genomföras, som skapar stabila förhållandena i det att de stävja inflations-tendenserna och samtidigt vidmakthålla en full sysselsättning, och därigenom att en politik fullföljes ifråga om inkomstfördelningen, som ger varje grupp inom samhället dess rättvisa andel av resultaten av de gemensamma ansträngningarna. Regeringarna äro också övertygade om att en progressiv socialpolitik bildar en nödvändig del av de allmänna ansträngningar, som nu krävas i syfte att befästa vad som uppnåtts och att göra de ytterligare framsteg för vilka grundläggande förutsättningar framgångsrikt skapats under de senaste åren.

7. Den organisatoriska och administrativa ram för samarbetet, som bildas av Paris-organisationen, Europarådet och andra organisationer, är ännu i ett tidigt utvecklingsskede. Verksamheten inom dessa organ

»Att välja Europa»

bör effektiviseras och samordnas. Arbetet bör förenklas genom att man inriktar sig på de väsentliga problemen och åstadkommer en lämplig arbetsfördelning. Det nuvarande systemet är icke fast utan kan ändras för att anpassa samarbetets konstitutionella former efter erfarenheterna och nya lägens krav. Ett viktigt nytt led i utvecklingen utgöres av beslutet att upprätta en europeisk gemenskap för järn- och stålindustrierna. I de fall, där en grupp av länder finna det möjligt att utveckla sitt samarbete på ett speciellt område längre än vad andra länder kunna göra, bör man eftersträva ett konstruktivt samarbete mellan denna grupp och utomstående länder även på detta speciella område.

8. I förtröstan om Europas framtid och de europeiska nationernas förmåga att övervinna de nuvarande svårigheterna och föra vidare den utveckling mot styrka, stabilitet och enhet, som inleddes med det europeiska återuppbyggnadsprogrammet, ha signatärmakterna till 1947 års konvention angående europeiskt ekonomiskt samarbete beslutit att i samarbete utforma en politik i enlighet med de i denna resolution angivna principerna.»